Облік і оподаткування

УДК 336.2

Іванишина Ольга Степанівна
кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри адміністрування податків
Державний податковий університет
Ivanyshyna Olha
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Head of the Department
Tax Administration State Tax University
ORCID: 0000-0002-4495-7475

Романюк Максим Миколайович
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
Державного податкового університету
Romaniuk Maksym
Doctor of Philosophy (PhD) Student of the
State Tax University
ORCID: 0009-0006-8618-4622

ПОДАТКОВЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ ЄС ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА ВИКОНАННЯ ПОДАТКОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ
TAX CONSULTING FOR BUSINESS ENTITIES IN EU COUNTRIES AS A FACTOR AFFECTING THE FULFILMENT OF TAX OBLIGATIONS

Анотація. *Вступ. Податкове консультування в країнах-членах Європейського Союзу (далі – ЄС) є важливим елементом податкової культури та системи оподаткування. Його розвиток визначається низкою інституційних, економічних та правових чинників. Послугами податкових*

консультантів в ЄС користується широке коло суб'єктів підприємницької діяльності – від мікропідприємств до великих корпорацій. В Україні немає комплексного правового регулювання професії податкового консультанта, а податкова культура, дисципліна платників податків та довіра до податкових органів є низькими. Для України принципово важливим є вивчення досвіду регулювання податкового консультування в країнах ЄС з огляду на вплив діяльності податкових консультантів на сумлінне виконання податкових зобов'язань суб'єктами підприємницької діяльності, що сприятиме поліпшенню взаємовідносин і зміцненню довіри до податкових органів.

Мета. З'ясувати роль і значення податкового консультування в країнах – членах ЄС як інструменту підвищення рівня добровільного виконання податкових зобов'язань суб'єктами підприємницької діяльності, а також визначити можливості адаптації досвіду європейських країн для вдосконалення системи податкового консультування в Україні.

Матеріали і методи. Теоретичну базу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних науковців, а також публікації, аналітичні звіти й матеріали Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР), Європейської Комісії, національних палат (асоціацій) і галузевих федерацій податкових консультантів ЄС, присвячені питанням формування та розвитку професії податкового консультування в країнах ЄС та Україні.

У процесі здійснення дослідження застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема: метод теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу – для характеристики ключових етапів розвитку податкового консультування в країнах ЄС і особливостей його регулювання; порівняльний метод – для аналізу якісних і кількісних показників розвитку податкового консультування в країнах – членах ЄС та його впливу на виконання податкових зобов'язань суб'єктами

підприємницької діяльності; метод логічного узагальнення – для формулювання висновків і пропозицій

Результати. Проаналізовано базові моделі регулювання діяльності податкових консультантів у державах-членах ЄС: державну, саморегульовану та змішану. Визначено інструменти, які формують в країнах-членах ЄС якість професійних послуг (ліцензування, сертифікація, етичні норми та стандарти, професійна та дисциплінарна відповідальність, взаємодія з податковими органами, делегування контролю професійним асоціаціям, наднаціональне регулювання ЄС). На основі кількісних та якісних показників розвитку податкового консультування в країнах ЄС розкрито вплив податково-консультаційних послуг на підвищення рівня податкової культури, мінімізацію помилок у податковій звітності, зниження податкових ризиків, зміцнення довіри між податковими органами та суб'єктами підприємницької діяльності. Окреслено ключові тенденції розвитку ринку податково-консультаційних послуг у країнах ЄС в контексті цифровізації оподаткування та посилення вимог до прозорості. На основі аналізу досвіду країн ЄС визначено можливості його адаптації в Україні, що сприятиме підвищенню ефективності податкового адміністрування та підтримці суб'єктів підприємницької діяльності.

Перспективи. В подальших наукових дослідженнях необхідно зосередити увагу на детальному аналізі індикаторів впливу податкових консультацій у країнах-членах ЄС на виконання податкових зобов'язань суб'єктами підприємницької діяльності. Необхідно проаналізувати практики країн-членів ЄС, де використання послуг податкових консультантів бізнесом суттєво знижує рівень помилок у податковій звітності, впливає на зменшення кількості податкових спорів, на зростання добровільної сплати податків (податковий комплаєнс) та на рівень довіри до податкової служби і держави в цілому. Це надасть змогу

сформувати пропозиції та запровадити в Україні європейські підходи регулювання професії податкового консультанта, яка в країнах ЄС є важливим інструментом забезпечення добровільної сплати податків суб'єктами підприємницької діяльності, зниження рівня тіньової економіки, підвищення податкової культури та довіри бізнесу до держави.

Ключові слова: *податкове консультування, Європейський Союз, суб'єкти підприємницької діяльності, податкові зобов'язання, податкова культура, показники розвитку податкового консультування.*

Summary. *Introduction. Tax consulting in European Union (EU) member states is an important element of tax culture and the taxation system. Its development is determined by a number of institutional, economic and legal factors. Tax consulting services in the EU are used by a wide range of economic entities, from micro-enterprises to large corporations. In Ukraine, there is no comprehensive legal regulation of the tax advisor profession, and tax culture, taxpayer discipline and trust in the state are low. It is essential for Ukraine to study the experience of regulating tax consulting in EU countries in terms of the impact of consultants' activities on the conscientious fulfilment of tax obligations by economic entities, strengthening trust and improving relations with the tax service.*

Purpose. To determine the role and significance of tax consulting in EU member states as a tool for increasing the level of voluntary compliance with tax obligations by business entities and to identify opportunities for adapting the experience of European countries to improve the tax consulting system in Ukraine.

Materials and methods. The theoretical basis of the study consists of works by domestic and foreign scholars; publications, analytical reports and materials from the OECD, the European Commission, national chambers (associations) and industry federations of EU tax consultants, which are devoted to the formation and development of the tax consulting profession in EU countries and

Ukraine. In the course of the study, a set of general scientific and specialised methods was applied: theoretical generalisation, analysis and synthesis – to characterise the key stages of development of tax consulting in EU countries and the peculiarities of its regulation; comparative method – to analyse qualitative and quantitative indicators of the development of tax consulting in EU member states and its impact on the fulfilment of tax obligations by business entities; logical generalisation – to formulate conclusions and proposals.

Results. The basic models of regulation of tax advisors' activities in EU member states are analysed: state, self-regulated and mixed. The instruments that shape the quality of professional services in EU member states (licensing, certification, ethical norms and standards, professional and disciplinary responsibility, interaction with tax authorities, delegation of control to professional associations, supranational EU regulation) are identified. Based on quantitative and qualitative indicators of the development of tax consulting in EU countries, the impact of tax consulting services on improving tax culture, minimising errors in tax reporting, reducing tax risks, and strengthening trust between tax authorities and business entities is revealed. Key trends in the development of the tax advisory services market in EU countries in the context of the digitalisation of taxation and increased transparency requirements are outlined. Based on an analysis of the experience of EU countries, opportunities for its adaptation in Ukraine are identified, which will contribute to improving the efficiency of tax administration and supporting business entities.

Discussion. Further research should focus on a detailed analysis of indicators of the impact of tax advice in EU member states on the fulfilment of tax obligations by business entities. It is necessary to analyse the practices of EU member states, where the use of tax advisory services by businesses significantly reduces the level of errors in tax reporting, contributes to a decrease in the number of tax disputes, an increase in voluntary tax compliance, and the level of trust in the tax service and the state as a whole. This will make it possible to

develop proposals and introduce European approaches to regulating the profession of tax advisor in Ukraine, which in EU countries is an important tool for ensuring voluntary tax payments by business entities, reducing the shadow economy, improving tax culture and increasing business confidence in the state.

Key words: *tax consulting, European Union, business entities, tax obligations, tax culture, indicators of tax consulting development.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах розвитку економічних відносин у країнах ЄС, що супроводжуються цифровою трансформацією, зростанням вимог до прозорості підприємницької діяльності, динамічними регуляторними змінами в сфері оподаткування, особливо важлива роль належить податковим консультантам. Завдяки високим професійним компетенціям, етичним стандартам та глибокому розумінню специфічних особливостей податкового законодавства податкові консультанти в країнах ЄС виступають ключовою ланкою між органами державної влади та суб'єктами підприємницької діяльності, сприяючи підвищенню податкової дисципліни та формуванню належного рівня податкової культури. Становлення та розвиток податкового консультування в країнах ЄС відбувалися протягом кількох десятиліть і були зумовлені сукупністю інституційних, економічних та правових чинників. У результаті в цих країнах сформувався стабільно високий попит на податкові консультаційні послуги як серед суб'єктів мікробізнесу, так і серед великих корпорацій.

Дослідження ролі податкового консультування як фактора впливу на виконання податкових зобов'язань платниками податків у країнах ЄС є важливим для розроблення рекомендацій щодо вдосконалення податкової політики в Україні з урахуванням євроінтеграційних намірів, а також для формування партнерських відносин між податковими органами та платниками податків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей розвитку і функціонування податкового консультування в країнах ЄС та його впливу на ефективність справляння податків і взаємовідносини між суб'єктами податкового процесу присвятили свої роботи зарубіжні вчені: Джудіт Фрідман (Judith Freedman) [16], Маргарет Лемб (Margaret Lamb), Ендрю Лаймер (Andrew Lymer), Саймон Джеймс (Simon James) [19] та ін. Вивченню європейського досвіду професійної діяльності податкових консультантів в країнах ЄС присвячені праці вітчизняних науковців, Я. Ізмайлова, І. Єгорової [2], О. Іванишиної, І Прокопенко [5]та ін. Не зважаючи на значну кількість наукових праць в цій сфері, проблематика ролі та значення податкового консультування як важливого ч инника впливу на добросовісну поведінку платників податків – суб'єктів підприємницької діяльності продовжує бути актуальною.

Метою статті. З'ясувати роль і значення податкового консультування в країнах — членах ЄС як інструменту підвищення рівня добровільного виконання податкових зобов'язань суб'єктами підприємницької діяльності, а також визначити можливості адаптації досвіду європейських країн для вдосконалення системи податкового консультування в Україні.

Матеріали і методи. Теоретичну базу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних науковців; публікації, аналітичні звіти та матеріали: ОЕСР, Європейської Комісії, «Великої четвірки» аудиторських компаній (Deloitte, PwC, EY, KPMG), Європейської федерації податкових консультантів, національних палат (асоціацій) податкових консультантів країн ЄС, присвячені питанням формування та розвитку професії податкового консультування в країнах ЄС та Україні.

У процесі дослідження було застосовано комплекс загальнонаукових і спеціалізованих методів, зокрема: теоретичне узагальнення, аналіз і синтез – для характеристики ключових етапів розвитку податкового консультування в країнах ЄС та особливостей його регулювання;

порівняльний метод – для аналізу якісних і кількісних показників розвитку податкового консультування в країнах ЄС та оцінки його впливу на виконання податкових зобов'язань суб'єктами підприємницької діяльності; логічне узагальнення – для формулювання висновків і пропозицій.

Виклад основного матеріалу. Податкове консультування в країнах ЄС є важливим елементом податкової системи та чинником забезпечення податкової дисципліни суб'єктів підприємницької діяльності. Узагальнене визначення, сформоване на основі поглядів вітчизняних і європейських науковців, характеризує податкове консультування як багатокомпонентну професійну діяльність, що полягає в наданні платникам податків фахових рекомендацій і послуг з організації бухгалтерського та податкового обліку, складання податкової звітності й декларацій, а також правової та аналітичної підтримки щодо застосування податкового законодавства, мінімізації податкових ризиків, оптимізації податкових рішень, захисту інтересів платників і взаємодії з податковими органами [2; 5; 16; 19].

Ринок податково-консультаційних послуг у країнах ЄС формувався протягом кількох десятиліть і продовжує активно розвиватися. Роль податкових консультантів посилювалася під впливом таких чинників, як постійні зміни та ускладнення податкового законодавства, зростання податкового навантаження на бізнес, розвиток інтеграційних процесів і гармонізація податкових систем у межах ЄС, а також цифровізація податкового адміністрування. Етапи формування податкового консультування в ЄС під впливом зазначених вище чинників в історичній ретроспективі наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Ключові етапи та характерні особливості формування податкового консультування суб'єктів підприємницької діяльності в країнах ЄС

Період	Назва етапу	Характерні особливості
1950–1980-ті роки	Зародження професії	Після Другої світової війни країни Західної Європи реформують податкові системи. З'являються перші інституційні форми податкової допомоги, яка полягає у веденні бухгалтерії, наданні юридичних послугах та супроводі фінансової звітності. Створюється європейська федерація податкових радників – CFE Tax Advisers Europe (1959). В країнах ЄС формуються перші професійні асоціації (палати) податкових консультантів.
1980–2000-ті роки	Інституціоналізація	В більшості країн ЄС професія податкового консультанта стає повноцінно регульованою. Вона отримує чіткі рамки, сертифікацію, кодекси етики, стандарти надання послуг та обов'язкові іспити. Попит на кваліфіковане консультування зростає з розвитком інтеграційних процесів в ЄС та зростанням обсягу нормативної бази, посиленням вимог до звітності, гармонізацією країнами-членами непрямих податків (насамперед ПДВ).
2000–2010-ті роки	Цифровізація та розширення функцій консультантів	З'являються перші системи електронного декларування, які потребують технічної підтримки. Податкове консультування стає окремою високоспеціалізованою галуззю, розширюється сфера послуг: податкове планування, оцінка податкових ризиків, підготовка електронної звітності; формується відповідальність консультантів і страхування професійної діяльності.
2010–2020-ті роки	Міжнародна координація та національні заходи протидії агресивному податковому плануванню	Посилюються міжнародні та національні заходи (Проєкт OECD/G20 BEPS, стандарти автоматичного обміну інформацією CRS (Common Reporting Standard) та CbCR (Country-by-Country Reporting), Європейські директиви DAC (1–8), ATAD (Anti-Tax Avoidance Directive), які спрямовані на боротьбу з агресивним податковим плануванням, уникненням оподаткування та штучним виведенням прибутків за кордон, що значно ускладнює податкове законодавство. У більшості країн ЄС професія стає високо стандартизованою та високооплачуваною, а консультанти - ключовими фахівцями в сфері трансфертного ціноутворення та звітності за міжнародними операціями.
2020– до тепер	Повна діджиталізація податкового адміністрування	Цифровізація в сфері оподаткування значно підвищила попит на податкових консультантів, які надають допомогу бізнесу щодо: ESG (Environmental, Social, Governance) - звітності та податкових аспектів стійкого розвитку, e-invoicing, SAF-T, e-audit, myDATA; здійснюють адаптацію до реформ та діджиталізації ПДВ. Податкові консультанти все активніше стають посередниками між бізнесом та податковими органами.

Джерело: складено автором на основі [5; 10; 29]

Як видно з наведеної в таблиці 1 характеристики становлення та розвитку податкового консультування в країнах ЄС, від зародження цієї професії до сучасного стану минуло понад 70 років.

Податкове консультування суб'єктів підприємницької діяльності формувалося поступово – від надання базових послуг у сфері бухгалтерського обліку та роз'яснення норм податкового законодавства до високопрофесійної, цифровізованої та інституційно-регульованої діяльності.

Варто наголосити, що податкове консультування характеризується значною неоднорідністю підходів до регулювання професії між країнами-членами ЄС. На його формування впливають тип правової системи країни, історичні особливості розвитку професії, роль бухгалтерів та адвокатів, рівень цифровізації, а також позиція держави щодо контролю за якістю надання послуг. Узагальнюючи практику країн ЄС, можна виокремити три основні форми (моделі) регулювання, кожна з яких має свої підтипи та інструменти (рис. 1).

Варто звернути увагу, що не дивлячись на різні підходи до регулювання податково-консультаційної діяльності в країнах – членах ЄС, податкове консультування в усіх державах, які входять до ЄС базується на комплексі інструментів, що забезпечують високу якість послуг та сприяють покращенню виконання податкових зобов'язань суб'єктами підприємницької діяльності. До таких інструментів з боку держави та/або зі сторони професійних об'єднань (асоціацій) податкових консультантів належать: ліцензування та сертифікація; етичні норми (кодекси етики) і професійні стандарти; юридична та дисциплінарна відповідальність; тісна взаємодія з податковими органами. Крім того, ЄС здійснює також наднаціональне регулювання податкового консультування, спрямоване на підвищення прозорості, запобігання зловживанням і ухиленню від сплати податків та на захист персональних даних (DAC6 [11], GDPR [17], AML [7]).

МОДЕЛІ РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ В КРАЇНАХ ЄС

1.ДЕРЖАВНЕ (ЖОРСТКЕ) РЕГУЛЮВАННЯ

Сутність:
діяльність контролюється безпосередньо державою шляхом ліцензування, сертифікації та законодавчого регулювання.

Застосовується:
в Австрії, Німеччині, Італії, Франції

Характерні риси:
– обов'язкове ліцензування, сертифікація та іспити, високі вимоги до освіти та практичного досвіду, обов'язкова система безперервного професійного розвитку;
– професійні етичні кодекси, право представляти платника у спорах з податковими органами, дисциплінарні комісії.

Переваги: високий рівень довіри, захист та відповідальність.
Недоліки: жорсткі вимоги, висока вартість входу на ринок, ризик бюрократизації.

2. САМОРЕГУЛЮВАННЯ (РИНКОВЕ) ЧЕРЕЗ ПРОФЕСІЙНІ ОРГАНІЗАЦІЇ

Сутність:
Відсутнє державне ліцензування, сертифікація.
Функції регулювання передані професійним асоціаціям.

Застосовується:
в Данії, Іспанії, Естонії, Нідерландах.

Характерні риси:
– добровільне або обов'язкове членство у професійних організаціях (асоціаціях) податкових консультантів;
– асоціації ведуть реєстри, розробляють етичні кодекси, вимоги до кваліфікації, сертифікацію, контролюють якість послуг та здійснюють дисциплінарні процедури.

Переваги: гнучкість, самооновлення стандартів, швидка адаптація до змін.
Недоліки: ризик недостатнього державного контролю та нерівномірної якості послуг.

3. ЗМІШАНЕ (ПРОФЕСІЙНЕ САМОРЕГУЛЮВАННЯ та ДЕРЖАВНІ ВИМОГИ)

Сутність:
Регулювання здійснюється спільно: держава встановлює базові вимоги (кваліфікація, мінімальні стандарти), а професійні організації відповідають за нагляд, етику та розвиток професії.

Застосовується:
в Португалії, Польщі, Фінляндії, Чехії

Характерні риси:
- державна реєстрація чи/або дозвіл, сертифікація професійними асоціаціями;
- обов'язкове підвищення кваліфікації;
- спільні дисциплінарні комісії, спільне регулювання стандартів якості.

Переваги: баланс між контролем та гнучкістю, висока якість послуг.
Недоліки: складність координації між державою та асоціаціями.

Рис. 1. Моделі регулювання професійної діяльності податкових консультантів в країнах-членах ЄС

Джерело: складено автором за даними [10; 27]

Також слід зазначити, що попит на податково-консультаційні послуги серед суб'єктів підприємницької діяльності в країнах ЄС стабільно зростає, що підтверджується аналітичними звітами ЄС та окремих країн-членів.

Водночас необхідно зауважити, що в країнах ЄС відсутній єдиний інтегрований реєстр показників розвитку податкового консультування, зокрема щодо масштабів ринку, цін і тарифів на послуги, рівня використання таких послуг суб'єктами підприємницької діяльності та рівня довіри бізнесу до податкових консультантів.

Разом із тим відомості щодо аналізу розвитку податково-консультаційних послуг, а також кількісні та якісні показники діяльності податкових консультантів містяться в різних офіційних джерелах і на вебсайта Європейської комісії (DG TAXUD) [13], OECP [25], професійних об'єднань і національних палат (асоціацій) та галузевих федерацій податкових консультантів (CFE) [10], Accountancy Europe [6], European Tax Adviser Federation [13], Eurostat [15], а також компаній «Великої четвірки» [3] тощо. Зазначені показники також представлені в платних ринкових дослідженнях та індустріальних оглядах, зокерма Statista [24], Technavio [28], IBISWorld [18], AstuteAnalytica [9], MarketGrowthReports [20] та ін. Національні палати й асоціації податкових консультантів країн – членів ЄС ведуть, що містять дані про чисельність податкових консультантів, частку самозайнятих осіб, ставлення бізнесу до професії та оцінки якості наданих послуг тощо. Національні статистичні служби публікують інформацію щодо тарифів на податково-консультаційні послуги, рівня оплати праці податкових консультантів, кількості профільних фірм тощо (GUS – в Польщі, INSEE – у Франції, ISTAT – в Італії та ін.). Крім того, OECP та ЄС систематично проводять і оприлюднюють результати опитувань щодо рівня довіри бізнесу до консультантів та податкових органів [14; 23].

У таблиці 2 наведено порівняльну характеристику ринку податкового консультування з використанням ключових кількісних і якісних індикаторів

його розвитку на прикладі окремих країн – членів ЄС з різними підходами до регулювання професії.

Таблиця 2

Кількісні та якісні показники розвитку податкового консультування в країнах – членах ЄС (2024 р.)

Форма регулювання	К-ть консуль-тантів	Середня вартість (€/год)	Рівень довіри до податкової служби	Рівень довіри до консуль-тантів	Оцінка річного ринку податкових послуг (€) (мін - макс)
Німеччина					
Державна	~89 000	150–250	65–75%	80–90%	5,25–10,50 млрд
Австрія					
Державна	~8 300	120–180	70–80%	78–88%	0,5–1,06 млрд
Франція					
Державна	~21 000	120–200	55–65%	65–80%	2,44 – 4,88 млрд
Італія					
Державна	~118 000	90–160	40–55%	60–75%	2,31–4,62 млрд
Португалія					
Змішана, переважає державна	~69 000	60-110	55–70%	70–80%	0,20-0,40 млрд
Польща					
Змішана, переважає державна	~70 000	40–80	45–60%	60–75%	0,74– 1,48 млрд
Чехія					
Змішана: баланс між державною та саморегулюючою	~12 000	45–90	50–65%	60–75%	0,34 –0,68 млрд
Фінляндія					
Змішана, переважає саморегулювання	~9 000	90–170	75–85%	70–82%	0,25–0,50 млрд
Іспанія					
Саморегулююча	~65 000	70–140	45–60%	55–70%	1,20 -2,40 млрд
Данія					
Саморегулювання	~7 000	110-160	75–85%	75–85%	0,40–0,80 млрд
Нідерланди					
Саморегулювання	~22 000	130–220	70–80%	75–85%	1,46–2,19 млрд
Естонія					
Саморегулювання	~3 000	50–100	70–85%	65–80%	56–94 млн

Джерело: складено автором за даними [3; 6; 8; 10; 13; 14; 15; 22; 23]

Усі показники наведені в таблиці 2, є орієнтовними, а не точними числовим даними, проте вони відображають узагальнену характеристику стану розвитку професії податкового консультування. Зокрема це стосується ефективності ринку податкового консультування в країнах ЄС, рівня довіри суб'єктів підприємницької діяльності до податкових консультантів та сприйняття бізнесом професійності, надійності, етичності та компетентності консультантів. Найвищий рівень довіри характерний для юрисдикцій із чітким державним професійним регулюванням (Німеччина, Австрія), тоді як у країнах зі змішаною моделлю або саморегулюванням (Італія, Чехія, Іспанія, Португалія) рівень довіри є дещо нижчим і значною мірою залежить від репутації окремих фахівців або компаній. Вагомий вплив на ефективність податкового консультування та підвищення якості послуг має цифровізація, завдяки якій консультаційні послуги надаються більш оперативно та точно, є аналітичнішими і ризик-орієнтованими. Водночас вони поступово стають доступнішими та дешевшими не тільки для великих компаній, а й для малого та середнього бізнесу. Разом із цим зростають вимоги до кваліфікації консультантів. Зокрема щодо IT-компетентностей і рівня цифрової грамотності.

Отже, у сфері податкового консультування в країнах ЄС спостерігається як спільні тенденції (цифровізація, підвищення рівня дотримання податкового законодавства та прозорості, розвиток взаємодії з податковими органами), так і суттєві відмінності, зумовлені формами професійного регулювання, масштабами ринку та рівнем довіри бізнесу. Жорстко регульовані ринки податкового консультування (Німеччина, Австрія) забезпечують найвищу якість послуг, однак характеризуються високими бар'єрами входу на ринок податкового-консультаційних послуг та значною їх вартістю.

Натомість більш ліберальні моделі з переважанням саморегулюванням (країни Скандинавії та Балтії) орієнтовані с прощення

процедур, широке впровадження цифрових рішень і зменшення бюрократичних бар'єрів, що сприяє посиленню конкуренції та формуванню доступніших цін на податково-консультаційні послуги. Країни Центральної та Південної Європи демонструють змішані підходи до регулювання, які передбачають досягнення балансу між контролем і гнучкістю, а також підвищений рівень захисту інтересів клієнтів.

Загальні сучасні позитивні тенденції розвитку податкового консультування в країнах – членах ЄС полягають у забезпеченні суб'єктів підприємницької діяльності якісними консультаційними послугами з метою належного виконання податкових зобов'язань, що свідчить про важливу роль цієї професії у формуванні податкової культури суспільства загалом.

Водночас Україна, яка обрала євроінтеграційний вектор розвитку, істотно відстає від країн ЄС за рівнем професійного регулювання ринку податкового консультування, стандартами підготовки фахівців, а також за рівнем інституційної взаємодії між податковими консультантами та податковими органами, що підтверджується даними таблиці 3.

Аналіз показників регулювання ринку податкового консультування в таблиці 3 вказує на те, що в Україні професія фактично не регулюється на інституційному рівні. Існують асоціації податкових консультантів у формі громадських організацій, які висувають певні вимоги до професії, однак вони є лише декларативними. Тому спостерігається низький рівень попиту на послуги податкових консультантів, який пов'язаний насамперед із нерегульованим ринком, поширеною практикою неофіційного «аутсорсингу податків» (консультуванням без чітких стандартів, перевірки, ліцензій та відповідальності), відсутністю стандартів якості податкових послуг та відповідальності за надані податково-консультаційні послуги [26].

Таблиця 3

Характерні ознаки регулювання ринку податкового консультування в Україні та ЄС

№ п/п	Показники	Україна	Країни ЄС
1.	*Регулювання професії податкового консультанта*	Не регулюється та не має офіційного статусу	Зустрічається три форми регулювання: жорстке державне, саморегулювання, змішана форма
2.	*Єдиний реєстр консультантів*	Відсутній	Є у більшості країн-членів ЄС
3.	*Вимоги до кваліфікації*	Юридично не регламентовані	Стандартизовані вимоги, іспити та сертифікація визначені або на рівні держави, або на рівні національних палат (асоціацій) податкових консультантів
4.	*Кодекс професійної етики*	На рівні держави не затверджено	Є обов'язковим або на рівні держави, або на рівні національних палат (асоціацій) податкових консультантів
5.	*Рівень використання послуг податкових консультантів суб'єктами підприємницької діяльності*	~20–25% бізнесу користуються послугами	~55%-85% бізнесу користуються послугами (залежно від регулювання та доступності)
6.	*Діджиталізація податкового адміністрування:*		
	– е-кабінет платника	85-90%	90-95%
	– е –РРО/е-фіскальні каси	65-70	80-90
	– е-податкова звітність	98-99	95-100
	– електронне адміністрування ПДВ (ЄРПН, е-VAT),	100	95-100
	– автоматичне заповнення декларацій (pre-filled returns)	20-25%	65-85
	– цифровий аудит (SAF-T).	немає	60-75%

Джерело: складено автором за даними [2; 5; 10; 27]

Одночасно Україна демонструє високий рівень цифровізації податкового адміністрування (до 100 % щодо адміністрування ПДВ). Однак ці показники мають переважно формальний характер, оскільки країни ЄС значно випереджають Україну за рівнем автоматизації процесів

декларування, цифрового аудиту (SAF-T) та загалом за розвиненістю екосистеми співпраці між податковою службою й податковими консультантами.

Отже, у країнах – членах ЄС, незважаючи на різні підходи до регулювання професії, всі моделі орієнтовані на постійну, інституційно закріплену взаємодію, за якої податкові консультанти перестають бути лише «представниками бізнесу», а стають партнерами податкової служби у забезпеченні податкового комплаєнсу, прозорості та добровільної сплати податків суб'єктами підприємницької діяльності.

Необхідно звернути увагу, що відповідно до показників таблиці 2 рівень довіри суб'єктів підприємницької діяльності в країнах ЄС до незалежних податкових консультантів є вищим, ніж рівень довіри до податкових органів. Водночас у низці країн ці показники є майже однаковими. Зокрема, рівень довіри бізнесу до податкових органів у скандинавських країнах (Данія, Фінляндія та ін.) є найвищим серед європейських держав і становить 75–85 % [21; 23].

Податково-консультаційні послуги в цих країнах є менш затребуваними серед суб'єктів підприємницької діяльності, оскільки податкові системи характеризуються відносною простотою та стабільністю, широко застосовуються сервіси попередньо заповнених декларацій (pre-filled declarations), спостерігається високий рівень цифровізації оподаткування, низька кількість податкових спорів і сформована висока податкова культура, що зумовлює відсутність значного попиту на агресивну мінімізацію податкових зобов'язань.

В Україні оцінка рівня довіри бізнесу до податкової служби суттєво різниться залежно від джерел інформації. Так, за даними Державної податкової служби України, станом на кінець 2024 року 8 255 платників податків – юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців було включено до «переліку платників з високим рівнем добровільного комплаєнсу». Ці

платники забезпечили надходження податків у сумі 257,1 млрд грн, що становило 16,6 % від загального обсягу податкових надходжень [1].

Водночас дослідження CASE Ukraine свідчить про значні масштаби ухилення від сплати податків суб'єктами підприємницької діяльності, які у 2024 році оцінювалися в межах 353,5–568 млрд грн на рік [9]. За результатами опитування бізнес-лідерів, проведеного громадською організацією «Технології прогресу» спільно з Gradus Research у серпні 2025 року в межах дослідження «Фіскальний огляд України: підвищення прозорості та нагляду в оподаткуванні, аудиті та державних витратах», зафіксовано низький рівень довіри бізнесу до діяльності ДПСУ. Зокрема, 69 % респондентів висловили недовіру до податкової служби, з них 50 % зазначили, що «скоріше не довіряють». Водночас лише 25 % опитаних позитивно оцінили діяльність служби, причому переважна більшість із них (23 %) обрали варіант відповіді «скоріше довіряю» [4].

Суттєві розбіжності в показниках податкової дисципліни суб'єктів підприємницької діяльності свідчать про наявність системних проблем у формуванні податкової культури та забезпеченні високого рівня добровільної сплати податків в Україні. Незважаючи на те, що частина бізнесу демонструє готовність до добровільного комплаєнсу, значна частина економіки країни продовжує функціонувати в тіньовому секторі.

Позитивним чинником впливу на виконання податкових зобов'язань суб'єктами підприємницької діяльності та інструментом, здатним компенсувати наявні прогалини у взаємодії між податковою службою й бізнесом, може стати розвиток інституту податкового консультування в Україні з урахуванням найкращих практик країн – членів ЄС.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Податкове консультування в країнах ЄС є важливим елементом національних податкових систем і виконує подвійну функцію. З одного боку, податкові консультанти сприяють своєчасному виконанню суб'єктами

підприємницької діяльності податкових зобов'язань, адаптації до електронних стандартів податкового адміністрування та мінімізації податкових ризиків, пов'язаних із помилками у звітності або проведенням податкових перевірок. З іншого боку, податкове консультування сприяє зміцненню довіри до системи оподаткування загалом, забезпечує сумлінне виконання податкових зобов'язань і формує ефективну взаємодію між державою та платниками податків – суб'єктами підприємницької діяльності.

Вивчення найкращих практик країн ЄС у сфері регулювання податкового консультування є для України необхідною передумовою формування цивілізованої, прозорої та ефективної системи податкового супроводу бізнесу. Регулювання податкового консультування шляхом запровадження сертифікації, ліцензування, посилення професійних стандартів, а також активна інтеграція податкових консультантів у державні цифрові платформи можуть суттєво підвищити рівень добровільного виконання податкових зобов'язань суб'єктами підприємницької діяльності.

Подальші наукові дослідження доцільно зосередити на детальному аналізі індикаторів розвитку податкового консультування в країнах – членах ЄС, а також на оцінці впливу податкових консультацій на рівень виконання податкових зобов'язань. Особливу увагу слід приділити практикам тих країн ЄС, у яких використання послуг податкових консультантів сприяє зменшенню кількості помилок у податковій звітності, скороченню податкових спорів, зростанню рівня добровільної сплати податків (податкового комплаєнсу) та підвищенню довіри бізнесу до податкової служби й держави загалом. Це дасть змогу сформувати практичні рекомендації щодо запровадження в Україні європейських підходів до регулювання професії податкового консультанта як важливого інструменту зниження рівня тіньової економіки, підвищення податкової культури та зміцнення довіри бізнесу до держави.

Література

1. Державна податкова служба України. Територія високого рівня податкової довіри. URL: https://tpd.tax.gov.ua (дата звернення: 01.12.2025).

2. Ізмайлов Я. О., Єгорова І. Г. Шляхи вирішення проблем податкового консультування в Україні з використанням досвіду зарубіжних країн. *Бізнес Інформ.* 2020. №7. С. 262–269. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-7_0-pages-262_269.pdf (дата звернення: 01.12.2025).

3. Консалтингова чи дорадча практика Великої четвірки «Ernst & Young», «PricewaterhouseCoopers», «Deloitte Touche Tohmatsu», «KPMG International». URL: https://soti.liberty.cx.ua/maysternist/shho-take-konsaltingova-firma-big-4.html (дата звернення: 01.12.2025).

4. Опитування бізнес-лідерів у межах серії досліджень щодо реформ, бізнес-клімату та протидії корупції. https://assets.ctfassets.net/ymxt0u8ddakq/fYYQjKipr7hK9kf74c9SY/36f4841e2cdef9b132555970938777a6/Survey_04-15.08.2025__UA_.pdf (дата звернення: 10.12.2025).

5. Прокопенко І. А., Іванишина О. С. Роль податкових консультантів у формуванні податкової культури в країнах ЄС: досвід для України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» :* науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, вересень 2025. № 38(66). С. 176–183. URL: https://journals.oa.edu.ua/Economy/article/view/4372 (дата звернення: 12.12.2025).

6. Accountancy Europe. *Recommendations to streamline the EU tax system*. URL: https://accountancyeurope.eu/wp-content/uploads/2025/09/250911-Tax-simplifications-recommendations.pdf? (дата звернення: 01.12.2025).

7. Anti-Money Laundering (AML) Services. (2025) URL: https://www.demire.eu/aml_services (дата звернення: 03.12.2025).

8. AstuteAnalytica. URL: https://www.astuteanalytica.com/consulting-and-advisory (дата звернення: 10.12.2025).

9. CASE Ukraine. *Tax Evasion in Ukraine Escalates, Causing Significant Budget Losses*. URL: https://case-ukraine.com.ua/publications/porivnyalnyj-analiz-fiskalnogo-efektu-vid-zastosuvannya-instrumentiv-uhylennya-unyknennya-opodatkuvannya-v-ukrayini/ (дата звернення: 01.12.2025).

10. CFE Tax Advisers Europe's 2024 Annual Report. https://taxadviserseurope.org/project/cfe-tax-advisers-europes-2024-annual-report (дата звернення: 10.12.2025).

11. Directive on Administrative Cooperation (DAC). URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation/tax-transparency-cooperation/administrative-co-operation-and-mutual-assistance/directive-administrative-cooperation-dac_en (дата звернення: 11.12.2025).

12. Europe tax advisory market. URL: https://www.astuteanalytica.com/industry-report/europe-tax-advisory-market (дата звернення: 01.12.2025).

13. European Tax Adviser Federation. *ETAF Annual Report – 2024.* URL: https://etaf.tax/annual-reports (дата звернення: 02.12.2025).

14. European Union. *Standard Eurobarometer 103 - Spring 2025.* URL: https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail (дата звернення: 01.12.2025).

15. Eurostat. *Business services. Statistics Explained.* URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title (дата звернення: 12.12.2025).

16. Freedman Judith. Financial and Tax Accounting: Transparency and «Truth». *TAX AND CORPORATE GOVERNANCE, Schön, ed., Springer Science, 2008*, Oxford Legal Studies Research Paper №. 2/2008. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1085862 (дата звернення: 13.12.2025).

17. General Data Protection Regulation (GDPR). URL: https://gdpr-info.eu

(дата звернення: 10.12.2025).

18. IBISWorld. *Accounting & Auditing in Europe - Market Size, Industry Analysis, Trends and Forecasts (2025-2030).* URL: https://www.ibisworld.com/europe/industry/accounting-auditing/200284/ (дата звернення: 10.12.2025).

19. Margaret Lamb, Andrew Lymer, Judith Freedman, Simon James. Taxation: An Interdisciplinary Approach to Research. URL: https://academic.oup.com/book/52267 (дата звернення: 11.12.2025).

20. MarketGrowthReports. URL: https://www.marketgrowthreports.com/search (дата звернення: 01.12.2025).

21. OECD. *Tax Morale: What Drives People and Businesses to Pay Tax?, OECD Publishing, Paris.* DOI: https://doi.org/10.1787/f3d8ea10-en

22. OECD. *Survey on Drivers of Trust in Public Institutions – 2024 Results*. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2024/07 (дата звернення: 10.12.2025).

23. OECD. *Tax Morale II BUILDING TRUST BETWEEN TAX ADMINISTRATIONS AND LARGE BUSINESSES.* URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/09 (дата звернення: 01.12.2025).

24. Statista. European Union. *Statistics report about the European Union (EU).* URL: https://www.statista.com/study/13711/european-union-statista-dossier (дата звернення: 10.12.2025).

25. Tax Administration 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/tax-administration-2025 (дата звернення: 11.12.2025).

26. Tax Outsourcing Risks And Considerations. (https://www.deloitte.com/az/az/services/tax/perspectives/tax-outsourcing-risks-and-considerations.html (дата звернення: 08.12.2025).

27. TAX PROFESSIONS IN EUROPE. *European Tax Adviser Federation (ETAF). Bundessteuerberaterkammer.* URL: https://etaf.tax/wp-

content/uploads/2023/03/ (дата звернення: 09.12.2025).

28. Technavio. URL: https://www.technavio.com/industries/professional-services (дата звернення: 02.12.2025).

29. The role of the CFE in Europe. URL: https://www.taxadvisermagazine.com/article (дата звернення: 04.12.2025).

References

1. Derzhavna podatkova sluzhba Ukrainy. Terytoriia vysokoho rivnia podatkovoi doviry. (2025) URL: https://tpd.tax.gov.ua [in Ukrainian].

2. Izmailov Ya. O., Yehorova I. H. (2020) Shliakhy vyrishennia problem podatkovoho konsultuvannia v Ukraini z vykorystanniam dosvidu zarubizhnykh krain. *Biznes Inform.* 2020. №7. Pp. 262–269. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-7_0-pages-262_269.pdf [in Ukrainian].

3. Konsaltynhova chy doradcha praktyka Velykoi chetvirky «Ernst & Young», «PricewaterhouseCoopers», «Deloitte Touche Tohmatsu», «KPMG International». (2025) URL: https://soti.liberty.cx.ua/maysternist/shho-take-konsaltingova-firma-big-4.html [in Ukrainian].

4. Opytuvannia biznes-lideriv u mezhakh serii doslidzhen shchodo reform, biznes-klimatu ta protydii koruptsii. (2025) https://assets.ctfassets.net/ymxt0u8ddakq/fYYQjKipr7hK9kf74c9SY/36f4841e2cdef9b132555970938777a6/Survey_04-15.08.2025__UA_.pdf _04-15.08.2025__UA_.pdf [in Ukrainian].

5. Prokopenko I. A., Ivanyshyna O. S. (2025) Rol podatkovykh konsultantiv u formuvanni podatkovoi kultury v krainakh YeS: dosvid dlia Ukrainy. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriia «Ekonomika»* : naukovyi zhurnal. Ostroh : Vyd-vo NaUOA, veresen 2025. № 38(66). C. 176–183. URL: https://journals.oa.edu.ua/Economy/article/view/4372 [in Ukrainian].

6. Accountancy Europe. (2025) *Recommendations to streamline the EU tax system*. URL: https://accountancyeurope.eu/wp-content/uploads/2025/09/250911-Tax-simplifications-recommendations.pdf?

7. Anti-Money Laundering (AML) Services. (2025) URL: https://www.demire.eu/aml_services.

8. AstuteAnalytica. URL: (2025) https://www.astuteanalytica.com/consulting-and-advisory

9. CASE Ukraine. (2024) *Tax Evasion in Ukraine Escalates, Causing Significant Budget Losses*. https://case-ukraine.com.ua/publications/porivnyalnyj-analiz-fiskalnogo-efektu-vid-zastosuvannya-instrumentiv-uhylennya-unyknennya-opodatkuvannya-v-ukrayini/ [in Ukrainian].

10. CFE Tax Advisers Europe's 2024 Annual Report. (2024) https://taxadviserseurope.org/project/cfe-tax-advisers-europes-2024-annual-report.

11. Directive on Administrative Cooperation (DAC). (2025) URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation/tax-transparency-cooperation/administrative-co-operation-and-mutual-assistance/directive-administrative-cooperation-dac_en

12. Europe tax advisory market. (2024) URL: https://www.astuteanalytica.com/industry-report/europe-tax-advisory-market

13. European Tax Adviser Federation. (2024) *ETAF Annual Report – 2024.* URL: https://etaf.tax/annual-reports

14. European Union. (2025) *Standard Eurobarometer 103 - Spring 2025.* URL: https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail

15. Eurostat. (2025) *Business services. Statistics Explained.* URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title

16. Freedman Judith. (2008) Financial and Tax Accounting: Transparency and «Truth». *TAX AND CORPORATE GOVERNANCE, Schön, ed., Springer Science, 2008*, Oxford Legal Studies Research Paper №. 2/2008. URL:

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1085862

17. General Data Protection Regulation (GDPR). (2026) URL: https://gdpr-info.eu

18. IBISWorld. (2025). *Accounting & Auditing in Europe - Market Size, Industry Analysis, Trends and Forecasts (2025-2030).* URL: https://www.ibisworld.com/europe/industry/accounting-auditing/200284/

19. Margaret Lamb, Andrew Lymer, Judith Freedman, Simon James. (2004) Taxation: An Interdisciplinary Approach to Research. URL: https://academic.oup.com/book/52267

20. MarketGrowthReports. (2025) URL: https://www.marketgrowthreports.com/search

21. OECD (2019), *Tax Morale: What Drives People and Businesses to Pay Tax?, OECD Publishing, Paris.* URL: https://doi.org/10.1787/f3d8ea10-en

22. OECD (2024) *Survey on Drivers of Trust in Public Institutions – 2024 Results*. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2024/07

23. OECD. (2022) *Tax Morale II BUILDING TRUST BETWEEN TAX ADMINISTRATIONS AND LARGE BUSINESSES.* URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/09

24. Statista. European Union. (2025) *Statistics report about the European Union (EU).* URL: https://www.statista.com/study/13711/european-union-statista-dossier

25. Tax Administration 2025. (2025) URL: https://www.oecd.org/en/publications/tax-administration-2025

26. Tax Outsourcing Risks And Considerations. (2020) (https://www.deloitte.com/az/az/services/tax/perspectives/tax-outsourcing-risks-and-considerations.html

27. TAX PROFESSIONS IN EUROPE. (2023) *European Tax Adviser Federation (ETAF). Bundessteuerberaterkammer.* URL: https://etaf.tax/wp-content/uploads/2023/03/

28. Technavio. (2025) URL: https://www.technavio.com/industries/professional-services

29. The role of the CFE in Europe. (2021) URL: https://www.taxadvisermagazine.com/article